

Symposium „Bandkeramik in 21. Jahrhundert”,
Brauweiler (Niemcy), 16–20 września 2002 r.

Prof. A. Zimmermann z Uniwersytetu w Kolonii i prof. J. Lüning z Uniwersytetu Goethego we Frankfurcie nad Menem zorganizowali międzynarodowe sympozjum poświęcone kulturze ceramiki wstęgowej rytej (dalej KCWR). Odbyło się ono w wyżej wymienionym terminie w opac-twie Brauweiler pod Kolonią, siedzibie Landschaftsverband Rheinland, z okazji dziesięciolecia istnienia Stiftung zur Förderung der Archäologie im Rheinischen Braunkohlenrevier (1990–2000).

W seminarium wzięło udział około 70 naukowców z różnych krajów świata. Przeważali ucze-stnicy z Niemiec, przy czym widoczna była nieobecność wielu badaczy zajmujących się wschod-nią i południową strefą występowania KCWR (Węgry, Ukraina, Rumunia, częściowo także Słow-a-cja, Czechy i Polska). Honorowym gościem sympozjum był prof. P.J.R. Modderman. Smutnym cieniem na całym seminarium położyła się wiadomość o niedawnej tragicznej śmierci H. Spatza i A. Häußer, którzy wygłosili tu mieli swoje referaty.

W przemówieniu inauguracyjnym J. Lüning omówił krótko ponadstuletnią historię badań nad KCWR, podkreślając, że choć należy ona do najlepiej rozpoznanych pradziejowych kultur europej-skich, to dotychczas odbyły się zaledwie dwie poświęcone jej w całości międzynarodowe konfe-rencje (Nové Vozokany i Praga). Sesja w Brauweiler w zamyśle organizatorów miała służyć zatem zarówno podsumowaniu dotychczasowej wiedzy (ze szczególnym uwzględnieniem niezwykle in-tensywnych w ostatnich 30 latach prac w zachodniej strefie KCWR), jak i wytyczeniu nowych kierunków badań, zgodnie z tytułem konferencji „na XXI wiek”.

Referaty podzielone były na dwa podstawowe bloki tematyczne: pierwszy, ściśle archeologicz-ny, i drugi, prezentujący wyniki prac specjalistów innych dziedzin, choć podział ten nie znalazł swe-go odbicia w programie — wystąpienia z obu grup prezentowane były równolegle. Obrady otworzyły dwa referaty. Pierwszy z nich, wygłoszony przez J. Pavúka (Nitra), dotyczył „typologicznej historii KCWR”, a dokładniej, najstarszych jej faz: Biña-Bicske i Milanovce, przedstawionych na bardzo szerokim tle neolitu anatolijsko-bałkańskiego, w stosunku do którego KCWR miała być tworem całkowicie odrębnym, autochtonicznym. W drugim wykładzie inauguracyjnym I. Pavlů (Praga) omówił regionalne kontakty KCWR, skupiając się przy tym głównie na obszarze Czech.

Podobnej problematyce, co wystąpienie J. Pavúka, poświęcony był referat E. Lenneis (Wie-deń), która podjęła próbę dyskusji z powszechnie obowiązującą opinią o typologicznej jednorod-ności ceramiki z wczesnej fazy KCWR. Na przykładzie wybranych elementów zdobniczych, wy-stępujących na różnych, ograniczonych obszarach, wykazała, że obraz ten może być nie tyle odbiciem pradziejowej rzeczywistości, ile bardzo słabego stanu badań nad początkami KCWR. Podobny wniosek wyciągnąć można z wystąpienia J. Lüninga, poświęconego chronologii absolut-nej najstarszej fazy KCWR na przykładzie kilku stanowisk badanych w ramach kierowanego przez niego międzynarodowego programu „Ausgrabungen zum Beginn des Neolithikums in Mitteleuro-pa”. Wynika z niego, że tylko w przypadku osady w Schwanfeld datowanie na podstawie ceramiki pokrywa się z datowaniem absolutnym. Ceramika z innych stanowisk (np. Neckenmarkt, Stro-gen, Bruchenbrücken), choć stylistycznie należy do najstarszej fazy KCWR, jest tak naprawdę współ-czesna fazie Flomborn. W tym samym czasie istniały zatem obok siebie dwie różne tradycje. W drugiej części swojego referatu J. Lüning skupił się na samej osadzie w Schwanfeld, przedsta-wiając jej rozwój w trakcie wydzielonych przez siebie 5 faz użytkowania.

Podobnej problematyce poświęcone było wystąpienie H. Striena (Grafschaft), który zaprezen-tował próbę rekonstrukcji reguł organizacji pojedynczej osady (Vaihingen/Enz) i istniejących na niej różnych tradycji rodzinnych na przykładzie bardzo szczegółowej analizy dyspersji wybranych zabytków i elementów zdobniczych ceramiki.

Kolejna grupa referatów dotyczyła zagadnień bardziej ogólnych i teoretycznych. T. Kerig (Kolonia) omówił statystyczne metody badań nad chronologią KCWR w zachodnich Niemczech, rozpoczynając od samych ich początków, jakimi było opracowanie materiałów z Merzbachtal na Aldenhovener Platte. Prezentacji wypracowanego tam modelu struktur osadniczych od pojedyn-

czego domu (Haus) do powiązanych ze sobą grup osad (Siedlungskammer) dokonał z kolei E. Claßen (Kolonja). Nawiązywało do niego także wystąpienie R. Ebersbach (Bazylea) i C. Schade (Frankfurt nad Menem), którzy przedstawili model użytkowania ziemi we wczesnym neolicie dla regionu Wetterau/Mörlen Bucht (Hesja), badanego w ramach frankfurckiego projektu BBM (Besiedlungsgeschichte der Bandkeramik in der Mörlener Bucht).

Oddrębna grupa referatów poświęcona była problematyce kontaktów KCWR z jej zachodnimi i południowo-zachodnimi sąsiadami. I tak A. Hauzeur (Bruksela) omówiła południowe wpływy w kulturze Blicquy–Villeneuve–Saint-Germain. Najbardziej wyczerpujące było jednak zamykające całe sympozjum wystąpienie C. Jeunesse (Strasburg) dotyczące związków KCWR z autochtonicznym substratem na terenie między Renem a Sekwaną.

Do grupy tematów „zachodnich” zaliczyć też można referat I. Sidéry (Nanterre), która na przykładzie biżuterii z kości, poroża i zębów przedstawiła kontakty między późną KCWR, Villeneuve–Saint-Germain i kulturą Hinkelstein, wskazujące na ich częściową przynajmniej współczesność.

Kwestiom końca KCWR i początków środkowego neolitu, jednak z terenu południowo-wschodniej Bawarii, poświęcone było wystąpienie K. Riedhammer (Moguncja), która omówiła rozwój stylistyczny ceramiki i zmiany w architekturze domów, uzupełniając całość datami absolutnymi.

Problematykę KCWR na Kujawach, regionie również stosunkowo słabo rozpoznanym, przedstawiła J. Pyzel (Poznań). Referentka zaprezentowała dodatkowo wyniki dotychczasowych badań na osadzie tej kultury w Ludwinowie, gm. Włocławek, stan. 7.

Burzliwą dyskusję wywołał referat W. Stöckliego (Berno) na temat absolutnej i względnej chronologii KCWR i początków środkowego neolitu w Nadrenii i regionie Renu–Menu, będący równocześnie prezentacją jego najnowszej książki¹.

Zupełnie odmiennym od scharakteryzowanych wyżej referatów naukowych było wystąpienie M. de Grooth (Maastricht), która z perspektywy pracownika muzeum omówiła istniejące dotychczas popularne wyobrażenia, rekonstrukcje dotyczące życia w czasach KCWR. Autorka zaapelowała równocześnie o zwrócenie większej uwagi na popularyzację wiedzy i wskazała na liczne, całkiem poważne, a niestety, dotąd pomijane, problemy badawcze (np. rekonstrukcja ubioru).

Drugi blok tematyczny, poświęcony wynikom prac specjalistów z innych dziedzin, otworzył wykład D. Price (Madison) na temat badań izotopu strontu Sr⁸⁷, jako wskaźnika migracji ludności KCWR pochowanej na cmentarzyskach w Schwetzingen, Vaihingen, Mülhausen, Dillingen, Esisheim i Flomborn. K. Alt (Mainz) zaprezentował założenia projektu studiów nad pochodzeniem pierwszych rolników w Europie (kolonizacja czy rozwój autochtoniczny), początków udomowienia bydła (z południowego wschodu, tj. z Anatolii, czy miejscowe) i problemu tolerancji laktozy na podstawie badań biomolekularnych. Autor przedstawił także wstępne wyniki tych badań.

Nieco inny charakter miał referat J. Orschieda (Hamburg), który omówił znalezisko depozytu głowy (a nie tylko czaszki) z datowanej na najmłodszą fazę KCWR jamy w Trimbs, Kr. Mayen–Koblenz, w porównaniu do innych nietypowych pochówków tej kultury.

Kolejna grupa referatów dotyczyła wyników studiów archeozoologicznych. H.-J. Döhle (Halle/Saale) przedstawił znaleziska szczątków dzikich ssaków i ptaków znane z osad KCWR i ich znaczenie dla rekonstrukcji środowiska naturalnego. R.-M. Arbogast (Saint-Louis) skupiła się natomiast na zwierzętach udomowionych (owca/koza, bydło, świnia), badając udział procentowy ich szczątków na stanowiskach z różnych faz KCWR z terenów Alzacji, Lotaryngii i Basenu Paryskiego. Wykazała istnienie dwóch różnych stref hodowli, pokrywających się także z podziałem na odmiennie tradycje ceramiczne i obrządku pogrzebowego.

Równie interesujące były wystąpienia poświęcone wynikom badań szczątków roślinnych. Rezultaty analizy makroszczątków z 22 stanowisk z wszystkich faz KCWR z terenu Hesji omówiły w swoim referacie A. Kreuz i N. Boenke (Wiesbaden), które wykazały istnienie istotnych różnic między wczesną (przed-Flomborn) a późniejszymi fazami KCWR. Natomiast A. Schweizer (Frankfurt nad Menem) przedstawiła wyniki badań palinologicznych z terenu Wetterau (Hesja),

¹ W. Stöckli, *Absolute und relative Chronologie des Früh- und Mittelneolithikums in Westdeutschland (Rheinland und Rhein-Main-Gebiet)*, Basel 2002.

wskazujących na wcześniejsze od KCWR zmiany w profilach pyłkowych. Mogłyby one świadczyć o niezależnych od KCWR początkach neolitu na tym terenie, przerwanych następnie przez tę kulturę (zatem według J. Lüninga „bandkeramizacja” zamiast neolityzacji).

Oprócz referatów na konferencji prezentowane były liczne postery. Część z nich stanowiła uzupełnienie referatów (J. Lüning oraz K. Alt wraz z: T. Becker, J. Burger, B. Bramanti, R. Bollolino). Spora grupa dotyczyła prac na terenie nadreńskich kopalń węgla brunatnego (Aldenhovener Platte). A. Zimmermann, T. Frank i C. Mischka (Kolonia) przedstawili założenia i wstępne wyniki prowadzonego obecnie projektu LAN (Landschaftsarchäologie des Neolithikums) — studiów nad osadnictwem KCWR w dolinie rzeki Inden, na cmentarzysku i osadach w Altdorf. Inne prezentacje były streszczeniem licznych doktoratów i prac magisterskich, będących opracowaniem badań wcześniejszych. U. Münch (Mellensee) zaprezentowała model struktury osadniczej fazy Flornborn na Aldenhovener Platte. Na pozostałych posterach pokazano pojedyncze duże, ale słabo przebadane regiony, jak np. Königshoven (E. Claßen, Kolonia), równoległą do słynnej Merzbachtal dolinę rzeki Schlangengraben (C. Krahn-Schigiol, Münster), czy też jedną, wielką osadę, jak Erkelenz-Kückhoven (J. Lehmann, Kolonia).

Prezentacją pojedynczych stanowisk spoza Nadrenii były prace T. Keriga (Kolonia) — osada umocnienie (Erdwerk) w Hanau-Mittelbuchen; R. Krause (Stuttgart) — osada, umocnienie (Erdwerk) i cmentarzysko w Vaihingen/Enz; B. Herren (Kolonia) — osada z końca wczesnego i początków środkowego neolitu w Harting-Nord, oraz S. Schade-Lindig (Frankfurt nad Menem) — osada KCWR z Niedermörlen.

Dwa plakaty dotyczyły architektury KCWR. H. Stäuble (Drezno) przedstawił różnice w budownictwie między wczesną i późniejszymi fazami KCWR, natomiast O. Rück (Kolonia) zaprezentował nową rekonstrukcję domu KCWR, jako budowli z umieszczoną częściowo ponad powierzchnią gruntu poziomą platformą mieszkalną.

Dwie kolejne prezentacje poświęcone były zabytkom ruchomym: kościanym (I. Sidéra, Nanterre) i ceramice wczesnej fazy KCWR — zależnościom między typologią naczyń a ich zdobnictwem (M. Cladders-Stäuble, Drezno).

U. Eisenhauer (Kolonia) przedstawiła ponadto próbę rekonstrukcji struktury społecznej KCWR na podstawie wyników analizy antropologicznej szczątków z masowego grobu w Talheim.

Uczestnicy kongresu zwiedzili nadreńskie kopalnie węgla brunatnego wraz z badaną tam w ramach projektu LAN centralną osadą KCWR w Altdorf w dolinie rzeki Inden, ponadto siedzibę Braunkohlenarchäologie des rheinischen Amtes für Bodendenkmalpflege w Titz-Höllern, gdzie zapoznali się z wynikami badań ratowniczych stanowisk z innych epok. Byli także gośćmi RWE Rheinbraun AG na zamku Paffendorf.

Organizatorzy konferencji planują szybkie opublikowanie materiałów z opisanego spotkania.

Joanna Pyzel

„Prace polskie podległe: Nowe odkrycia i kontrowersje”

Prezesa i przewodniczącą Komisji Nauk Pre- i Protohistorycznych Wydziału I PAN,

Warszawa, 6 grudnia 2006 r.

Ważne informacje dla autorów i redaktorów: Wszelkie prace naukowe, w tym także prace z zakresu historii sztuki, które mają być opublikowane w czasopiśmie „Prace polskie podległe: Nowe odkrycia i kontrowersje”, muszą być przesłane do redakcji w formie elektronicznej (format PDF) oraz w formie papierowej (format A4). Wszelkie prace, które nie będą przesłane w formie elektronicznej, nie zostaną opublikowane. Wszelkie prace, które nie będą przesłane w formie elektronicznej, nie zostaną opublikowane. Wszelkie prace, które nie będą przesłane w formie elektronicznej, nie zostaną opublikowane.